

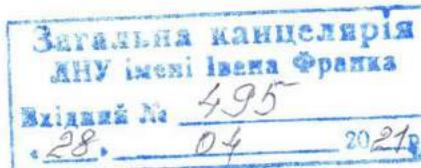
*Спеціалізованій вченій раді Д 35.051.01
Львівського національного університету імені Івана Франка*

**ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора,
академіка НАН України
Амоші Олександра Івановича
на дисертаційну роботу Назаркевича Ігоря Богдановича
на тему: «Державне регулювання структурних змін
в економіці України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством**

Детальне ознайомлення з дисертацією, авторефератом та публікаціями Назаркевича І.Б. дає змогу сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, особливостей, логічної структури, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки дисертаційної роботи, головні результати якої подані до захисту.

Актуальність обраної теми дослідження

В умовах глобалізаційних процесів соціально-економічний розвиток України перманентно супроводжується трансформаційними процесами, що викликані внутрішніми і зовнішніми чинниками, які проявляються в усіх сферах національної економіки. Потреба у виробленні ефективних інструментів системи управління структурними змінами адекватних національним економічним інтересам диктує необхідність наукового дослідження теоретичних та практичних аспектів економічної науки, пошуку нових обґрунтованих підходів до забезпечення сталого розвитку національної економіки. Важливою домінантою у цих процесах сьогодні виступає інституційне забезпечення, розвиток та функціонування якого формує якісну основу соціально-економічної системи, забезпечує керованість трансформаційними процесами.

Економіка України володіє значним людським, природнім, логістичним, науково-технічним потенціалом, проте ефективність його використання у системі господарських відносин є недостатньою. Особливо слабко задіяні можливості ресурсних потужностей, невисоким рівнем розвитку характеризується інноваційна діяльність, обмежені параметри розвитку галузей промисловості з високою доданою вартістю, надмірною є сировинна спрямованість експорту вітчизняної продукції, несформованим та відірваним від реального сектору економіки є фондовий ринок. Зазначені передумови, на наш погляд, ускладнюють процеси ефективної структурної трансформації вітчизняної економіки.

Сучасні тенденції та проблемні аспекти функціонування національної економіки потребують розроблення нових підходів до ідентифікації пріоритетних напрямів реалізації ресурсного і економічного потенціалу, формування інституційного забезпечення структурного реформування економічної системи. Необхідне також й обґрунтування інструментів державної політики, орієнтованих на якісне удосконалення галузевої структури економіки України, покращення інвестиційно-інноваційного та фінансового забезпечення її розвитку, посилення експортного потенціалу вітчизняних суб'єктів господарської діяльності. Тому необхідність створення умов активізації трансформаційних процесів в економіці України та формування ефективної системи державного регулювання ними має стати стратегічним пріоритетом та завданням державної політики в цій сфері.

Актуальність дисертаційної роботи І.Б. Назаркевича пов'язана із необхідністю адаптувати в умовах сучасних викликів наукову методологію до розв'язання існуючих проблем щодо удосконалення економічної структури національної економіки в умовах формування моделі сталого розвитку. Дисертація містить ґрутовний аналіз теоретичних надбань і методології сучасної науки в контексті інституційного забезпечення системи державного регулювання трансформаційних процесів та оригінальні пропозиції автора щодо збагачення науково-методичного інструментарію засобами ефективного

оцінювання, аналізу й прогнозування динаміки і наслідків структурних перетворень національної економіки.

Дисертаційна робота значною мірою заповнює прогалини, що мають місце в сфері державного регулювання структурних змін у національній економіці з урахуванням необхідності осмислення його ролі у забезпеченні сталого розвитку держави, є системним дослідженням важливої наукової проблеми. Дисертація І.Б. Назаркевича є актуальною за поставлених завдань, в якій автор досягає мети науково-теоретичного обґрунтування й розроблення пропозицій щодо удосконалення інструментарію державного регулювання структурних змін в економіці України.

Рівень достовірності й обґрутованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Для досягнення поставленої мети автором проведено детальне вивчення, аналіз та узагальнення значного обсягу вітчизняних й зарубіжних наукових джерел з проблематики трансформації національної економіки, впливу функціонування державного регулювання на забезпечення ефективних структурних перетворень й формування ефективної державної структурної політики. Список використаних джерел містить 347 найменувань. Це, у свою чергу, дало змогу Назаркевичу І.Б. визначити дискусійні й недостатньо опрацьовані аспекти обраної теми і окреслити новий напрям для власного дослідження. Як наслідок – чітко сформульовані мета, завдання, об'єкт і предмет дисертаційної роботи. Висновки за розділами дисертації логічно пов'язують концептуальні положення підходів до аналізування й удосконалення пріоритетів та інструментів розвитку державного регулювання структурних змін в економіці України.

Розробки автора ґрунтуються на теоретичному фундаменті економічної науки, теоретичну і методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії, теорій систем та управління національним господарством, сучасні концепції сталого розвитку. У дисертації

застосовуються як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження, зокрема: історичний, логічний, наукової абстракції, індукції та дедукції, аналізу і синтезу – для узагальнення концептуальних основ та теоретичних зasad системи державного регулювання в умовах здійснення трансформаційних процесів; компаративного аналізу – під час обґрунтування та узгодження наукових зasad щодо тлумачення сутності понять «структурна національної економіки», «структурна політика», «структурні зміни», «структурне реформування»; структурного аналізу – з метою ідентифікації взаємозв'язків між структурно-функціональними компонентами системи державного регулювання економіки, визначення детермінант впливу функціонування державного регулювання на параметри структурних змін в країні; систематизації, теоретичного узагальнення та агрегування – при типології та оцінюванні екзогенних і ендогенних чинників у здійсненні структурних змін; економіко-математичні методи – в процесі здійснення структурно-функціонального аналізу трансформаційних процесів в системі національної економіки на макро-, мезо- та мікро- рівнях; методів VAR-моделювання векторної авторегресії – для прогнозування факторного впливу на секторально-галузеві структурні зміни в економіці України; індексних методів – з метою оцінювання регіональних особливостей структурних зрушень; нечіткої логіки – для проведення інтегрального оцінювання стану розвитку малого бізнесу за видами економічної діяльності в умовах структурних перетворень в економіці України; системного підходу – при обґрунтуванні інструментів державного регулювання структурних змін в економіці України відповідно до умов сталого розвитку.

У дисертаційній роботі логічно розкрито поставлені завдання дослідження, що свідчить про досягнення обраної мети й завершеність опрацювання проблеми теоретико-методологічного і науково-практичного обґрунтування положень щодо пріоритетів та інструментів державного регулювання структурних змін в економіці України в умовах глобалізаційних процесів.

Зміст дисертації є достатньо обґрунтованим та достовірним за своїми науковими положеннями, висновками та рекомендаціями. Дисертаційна робота є складовою науково-дослідної роботи Львівського національного університету імені Івана Франка за темами: “Теоретико-прикладні засади сталого розвитку національної економіки в Україні” (номер державної реєстрації 0108U008917), у межах якої визначені імперативи структурного реформування національної економіки в рамках побудови її екологосоціогосподарської системи; “Державне програмування сталого розвитку національної економіки: теоретичні і прикладні аспекти” (номер державної реєстрації – 0112U003753), де автором обґрунтовано засади програмно-цільового управління соціально-економічного розвитку економіки на макро- і мезоекономічному рівнях; “Наукові засади формування стратегії сталого розвитку в Україні” (номер державної реєстрації – 0116U001678), де автором запропоновано стратегічні напрями структурної трансформації в системі національного господарства.

Аналіз змісту дисертації, опублікованих праць та автореферату підтверджує достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться у дисертації і виносяться на захист. Наукові положення, висновки і пропозиції, викладені у дисертаційній роботі, є належним чином обґрунтованими та достовірними. Достовірність результатів дослідження підтверджена їх впровадженням у практику та навчальний процес, широкою апробацією на численних міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, опублікованих працях у фахових та інших наукових виданнях, що індексується в міжнародних наукометрических базах.

Наукова новизна основних положень, висновків і рекомендацій

У дисертації викладено сукупність теоретико-методологічних положень, практичних результатів, висновків і рекомендацій, які містять наукову новизну і свідчать про особистий внесок автора у процеси розвитку системи державного регулювання структурних змін в економіці України.

До найважливіших наукових результатів, що становлять особистий внесок дисертанта, можна віднести такі:

1. Поглиблено понятійно-категоріальний апарат дослідження в частині уточнення й обґрунтування наступних дефініцій: “структурні зміни”, “структурна політика”, “структурне реформування”. Запропоновані підходи дали можливість розширити теоретико-методологічні основи дослідження системи державного регулювання національної економіки, враховуючи необхідність забезпечення її сталого розвитку (с. 66-67, п. 1.2);
2. Визначено критерії класифікації базових концепцій і теорій структурних трансформацій за типом інтенсивності структурних змін та рівнем, на якому вони відбуваються. Пропоновані класифікаційні ознаки різняться рівнем економічних відносин з урахуванням умов і особливостей ієрархічних рівнів господарювання та стратегічними завданнями досягнення структурного оптимуму. Такий підхід спрямований на формування цілісного погляду щодо сукупності концепцій структурного реформування економіки в частині їх розширення та доповнення (с. 90, 95, п. 1.4);
3. Розглянуто місце державної структурної політики як основного інструменту системи державного регулювання розвитку національної економіки. Визначено два типи державної структурної політики – активна та пасивна, з відповідними цільовими та функціональними напрямами. Встановлено функціонально-організаційні рівні державної структурної політики, що передбачають структуризацію і взаємозв'язок механізмів регулювання структурних змін, визначених імперативів стратегічного розвитку національної економіки та отримання оптимізаційних ефектів від регуляторних процесів дії механізмів, що використовуються при реалізації цієї політики (с. 130-131, п. 2.3).
4. Одержано подальший розвиток науково-методологічне обґрунтування напрямів розвитку економіко-організаційної бази структурної модернізації економіки України на засадах сталого розвитку, що сприятиме удосконаленню

державного механізму управління відтворювальними процесами національної економіки, особливо у фазах виробництва та розподілу (с. 148, 151-152, п. 2.4);

5. Детерміновано науково-методичний інструментарій оцінки структурних змін в економіці на основі індексних методів і діагностування диференціації результативних показників за видами економічної діяльності. Це допоможе виявити домінантні проблеми і тенденції структурних трансформацій, а також обґрунтувати критерії ефективності державної структурної політики, що спрямовані на досягнення кумулятивних і мультиплікативних ефектів в екологосоціогосподарському середовищі держави для досягнення цілей її сталому розвитку (с. 192-193, п. 3.3);

6. Узагальнено покращення регуляторного фіiscalного механізму, в контексті сталого розвитку національної економіки, насамперед, в частині удосконалення адміністрування ресурсних платежів. Удосконалення фіiscalного регулювання системи справляння ресурсних платежів спрямоване на запобігання незаконного привласнення ренти, стимулювання більш ефективному видобутку і використанню природних ресурсів та здійснення заходів щодо відтворення природно-ресурсного потенціалу. Загалом, запропонована система адміністрування ресурсних платежів дасть змогу більш повно врахувати інтереси територіальних громад, розширити податкову базу, покращити екологізацію виробничих процесів, передусім у видобувних галузях, оптимізувати розподіл коштів через цільові фонди екологічної стійкості (с. 266, 274, п. 4.3).

7. Представлено конструкцію моделі структурної політики крізь призму 4П (політика, принципи, правила, процедури) на усіх рівнях публічного управління соціально-економічними процесами, оскільки такий підхід дає змогу відобразити функціональну логічну послідовність у формуванні та реалізації державної структурної політики. Зазначена модель спрямована на формування єдиного екологосоціогосподарського простору, що передбачає системний підхід у комплексному і гармонійному розвитку економіки України (с. 321-322, п. 5.1).

8. Сформульовано науково-методичний інструментарій моделювання впливу системи економічних стимулів на інвестиційну активність в секторах національної економіки. Зокрема передбачено імплементацію заходів щодо оптимізації системи формування та впровадження преференцій для великих інвестиційних проектів у трьох секторах суспільно-господарської діяльності (традиційному, креативному та соціально-екологічному) в контексті цілей сталого розвитку (с. 323-325, п. 5.1);

9. Здійснено структурно-логічну систематизацію важелів державного регулювання національної економіки, а також територіальних громад в частині ефективнішої структуризації з урахуванням базових організаційно-економічних механізмів (с. 118, 120-121, п. 2.2). На місцевому рівні запропоновано якісно нову систематизацію важелів структурного регулювання відповідно до проактивної та нейтральної моделей сталого розвитку, що дасть змогу підвищити ефективність реформи децентралізації в Україні (с. 338-340, п. 5.2);

10. Концептуалізовано структуру механізмів регулювання інноваційних процесів як базового чинника оптимізації структури національної економіки. Передбачається, що це дасть змогу підвищити швидкість та якість інтеграції українських підприємств в глобальні ланцюги вартості, а також сприятиме розвитку міжрегіональних інноваційних мереж у національній економіці. Функціональне призначення міжрегіональних інноваційних систем полягає у сприянні впровадженню в економіку науково-технічних досягнень, розвитку наукових досліджень, проектно-конструкторських розробок, поширенню наукових методів управління виробничими та трудовими ресурсами, підвищенню продуктивності і культури праці, а також конкурентоспроможності вітчизняних підприємств (с. 353, 359, 363, п. 5.3).

Теоретична і практична значущість результатів дослідження

Одержані результати дослідження у сукупності вирішують важливу науково-прикладну проблему, яка полягає в розробці теоретико-методологічних зasad, пошуку науково-методичних підходів та обґрунтуванні

практичних рекомендацій щодо розвитку аграрного сектора в системі забезпечення економічної безпеки України.

Вагоме місце в роботі займає поглиблене теоретичне осмислення сутнісних характеристик економічної безпеки й аграрного сектора, подане автором в ґрунтовному аналізі широкого спектру поглядів, наукової полеміки з відомими вченими. В результаті такої полеміки дисертант, аналізуючи погляди щодо тлумачення сутності цих категорій, виробив власний підхід до визначення таких економічних дефініцій як «структура національної економіки», «структурна політика», «структурні зміни», «макроекономічні пропорції», «макропруденційне регулювання» та ін.

На наш погляд, вказані уточнення понять є сформульовані нові підходи до тлумачення їх сутності є науково корисними та збагачують науку новими сучасними уявленнями щодо ролі системи державного регулювання у забезпеченні ефективних структурних перетворень у національній економіці. Водночас, теоретико-методологічна складова роботи виконана дисертантом науково коректно, логічно, професійно з внесенням відповідних уточнень в понятійний апарат. Теоретико-методичні положення наукового дослідження використовуються в навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка.

Практичне значення дисертаційної роботи І.Б. Назаркевича підтверджуються результатами її апробації у відповідності до поданих офіційних документів, що містяться в дисертації і змісті її автореферату. Зокрема, практичне значення результатів дослідження полягає у розробленні науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного регулювання структурних змін в економіці України в умовах реалізації моделі сталого розвитку.

Рекомендації та пропозиції дослідження використані в практичній діяльності центральних і регіональних органів влади, зокрема: Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України (довідка № 22/З-3994-20 від 09.11.2020 р.); Міністерства розвитку громад і територій (довідка №

7/31/2865-21 від 26.02.2021 р.); Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 1-21-467 від 17.11.2020 р.); Волинської обласної державної адміністрації (довідка № 652/08-17/2-14 від 20.08.2014 р.); Львівської міської ради (довідка № 23-вих-1205 від 19.11.2013 р.); Кам'янка-Бузької міської ради (довідка № 1978/03-15 від 30.11.2020 р.); Інституту регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України (довідка № 1/457 від 31.12.2020 р.).

Повнота висвітлення основних наукових результатів дослідження в опублікованих працях

За темою дисертації у відкритому друці опубліковано 54 наукові праці загальним обсягом 236 ум. друк. арк., особисто здобувачу належить 52,73 ум. друк. арк., з них: 1 одноосібна монографія, розділи у 9 колективних монографіях; 27 статей у наукових періодичних виданнях, у тому числі: 24 – у наукових фахових виданнях України (з них 12 – у міжнародних наукометричних виданнях), 3 – у закордонних періодичних наукових виданнях; 17 публікацій апробаційного характеру.

Автореферат написаний згідно з вимогами і повною мірою відображає зміст та головні здобутки автора, у науковому стилі, літературною державною мовою. Зміст автореферату та опублікованих наукових праць повною мірою відображає зміст і структуру дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та недоліки дисертації

Оцінюючи подану до захисту дисертаційну роботу загалом позитивно, варто відзначити наявні в ній дискусійні положення та деякі недоліки, зокрема:

По-перше, на теоретичному рівні автором детально досліджено поняття «державна структурна політика» та визначено її елементи, а саме сутнісні характеристики, цілі, принципи, умови реалізації та окреслено роль кожного з них у забезпеченні структурних перетворень у національній економіці (п. 2.3). Утім, недостатньо обґрутованими, на нашу думку, залишилися практичні рекомендації щодо реалізації державної структурної політики, зокрема в

частині виділення її суб'єктів та об'єктів. Так, у 4 чи 5 розділі доцільно було б визначити державні органи, які мають повноваження і спроможність реалізовувати заходи, спрямовані, насамперед, на здійснення структурної модернізації економіки України.

По-друге, висвітлюючи методологію дослідження структурних перетворень у національній економіці (п. 2.4), дисертант недостатньо приділив уваги характеристиці сучасних методів моделювання і прогнозування ефективності конкретних інструментів державного регулювання структурних змін, які було використано у п. 2.2.

По-третє, у третьому розділі роботи значна увага приділяється аналізу секторальних та загалом макроекономічних особливостей трансформаційних процесів у вітчизняній економіці, в якому автором оцінено його структурно-функціональні параметри (п. 3.1). На нашу думку, доцільно було б більше уваги приділити галузевим диспропорціям з визначенням їх впливу на забезпечення сталого розвитку держави.

По-четверте, у дисертації запропоновано методичний підхід до оцінювання розвитку малого бізнесу та визначення інтегральної рейтингової оцінки, який детально висвітлено у підрозділі 3.2 дисертаційної роботи. Водночас потребує уточнення за якими критеріями визначено індикатори, які були використані при проведенні розрахунку інтегральних показників малих підприємств України (с. 172-178, 180).

По-п'яті, у дисертаційній роботі запропоновано чинники здійснення структурних змін у національній економіці, які ідентифіковано на макро-, мезо- та мікрорівнях, при цьому основну увагу приділено економічним, соціальним та інституційно-організаційним чинникам впливу (с. 74). Водночас, дисертантом не достатньо уваги приділено екологічним чинникам впливу на трансформаційні процеси, і, відповідно, на забезпечення модернізації економіки, з огляду на те, що питанням екологічних дисбалансів приділено увагу у п. 4.3 (с. 267).

По-шосте, здобувачем справедливо наголошується на необхідності формування адекватних інституційних зasad щодо реформування регуляторного механізму аміністрування ресурсних платежів (с. 262-267), проте у роботі відсутні механізми та інструменти завершення податкової реформи в Україні в частині інших податків і зборів.

Однак вказані недоліки не знижують загалом позитивної оцінки теоретико-методологічної, методичної й практичної значущості дисертації. Дисертант продемонстрував глибоке розуміння та сприйняття актуальності досліджуваної проблематики. Дисертаційна робота Назаркевича Ігоря Богдановича є кваліфікованою завершеною науковою працею, виконаною автором особисто. Робота характеризується цілісністю і логікою викладення, містить нові науково обґрунтовані теоретичні результати, а також науково-методичні та практичні положення, які є суттєвими для удосконалення системи державного регулювання структурних змін в економіці України.

Загальний висновок

Нові наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, в достатній мірі обґрунтовані і достовірні, оскільки в сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему щодо механізмів державного регулювання структурних змін в економіці України, що має істотне значення для економічної науки та практики.

Для досягнення поставленої мети автором проведено детальне вивчення, аналіз та узагальнення значного обсягу вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з проблематики державного регулювання трансформаційних процесів. Це дало змогу І.Б. Назаркевичу визначити дискусійні та недостатньо опрацьовані питання з обраної теми і визначити новий напрямок для власного дослідження.

Дисертаційна робота на тему «Державне регулювання структурних змін в економіці України» є цілісним, самостійним, логічним і завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретико-методологічному

науковому рівні. Тема та зміст дисертаційної роботи І.Б. Назаркевича відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Результати дослідень, за яким здобувач захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук, на захист докторської дисертації не виносяться. Автореферат дисертації адекватно відображає зміст роботи, містить основні її положення.

Враховуючи зазначене, вважаємо, що за структурою, змістом, обсягом, науковою новизною та оформленням дисертаційна робота «Державне регулювання структурних змін в економіці України» відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор – Назаркевич Ігор Богданович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
академік НАН України,
директор Інституту економіки промисловості
НАН України

